

Δ΄ ΜΕΛΕΤΕΣ - ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΕΙΣ

Ξαναγράφοντας τον Σωφρονιστικό Κώδικα: Παρατηρήσεις στις διατάξεις του Ν 4274/2014 «Ρυθμίσεις Ποινικού και Σωφρονιστικού Δικαίου και άλλες διατάξεις» σχετικά με τα καταστήματα κράτησης «τύπου Γ΄»

ΚΩΣΤΑ ΚΟΣΜΑΤΟΥ, Λέκτορα Νομικής Σχολής ΔΠΘ

Στο παρόν άρθρο ο συγγραφέας παρουσιάζει τις νέες διατάξεις του Ν 4274/2014 αναφορικά με τα καταστήματα κράτησης τύπου Γ΄ (προϋποθέσεις μεταφοράς και παραμονής των κρατουμένων και συνθήκες διαβίωσης τους σε αυτά), ενώ παράλληλα προβαίνει και σε κριτική των οικείων διατάξεων.

In this paper the author presents the new dispositions of L. 4274/2014 relatively to the type C prisons and make a critique of these dispositions.

I. Νομοθετική προϊστορία

Με το άρθρο 20 παρ. 1 του Ν 3772/2009 (ΦΕΚ Α΄ 112/10.7.2009) θεσπίστηκαν για πρώτη φορά στη χώρα μας τα καταστήματα «τύπου Γ΄». Η νομοθετική πρόβλεψη αυτή όριζε τα εξής: «Στα Γ΄ τύπου, τα οποία ορίζονται με απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης, κρατούνται, χωρίς επικοινωνία με κρατούμενους άλλων κατηγοριών, κρατούμενοι που εκτίουν ποινή ισόβιας κάθειρξης ή πρόσκαιρης κάθειρξης τουλάχιστον δέκα ετών και κρίνονται ιδιαίτερα επικίνδυνοι για την ομαλή κοινή συμβίωση στα καταστήματα άλλου τύπου»¹. Η υπαγωγή κάποιου κρατούμενου στις προϋποθέσεις της διάταξης αυτής είχε τους εξής άξονες: α) αφορούσε μόνο καταδίκους (και όχι υποδίκους), β) απαιτούσε επιβολή ιδιαίτερα μεγάλης ποινής (ισόβιας κάθειρξης ή πρόσκαιρης κάθειρξης τουλάχιστον δέκα ετών), γ) απαιτούσε την κρίση από το αρμόδιο όργανο (Κεντρική Επιτροπή Μεταγωγών) περί της ιδιαίτερης επικινδυνότητας του κρατούμενου αναφορικά με την ομαλή κοινή συμβίωσή του στα καταστήματα άλλου τύπου. Περαιτέρω οι βασικοί στόχοι της εισαγωγής των καταστημάτων «τύπου Γ΄» που προκύπτουν από το κείμενο της παραπάνω διάταξης φαίνεται ότι αποτελούν ο διαχωρισμός των κρατουμένων με το κριτήριο της επικινδυνότη-

τάς τους² και η πειθαρχία/ομαλή διαβίωση στα καταστήματα κράτησης. Σε σχέση δε με τους γενικούς όρους διαβίωσης στα καταστήματα κράτησης «τύπου Γ΄» προβλεπόταν ότι «οι κρατούμενοι που ανήκουν σε αυτήν την κατηγορία δεν υποβάλλονται γι' αυτόν και μόνο το λόγο σε αυστηρότερο καθεστώς μεταχείρισης. Τα αυξημένα μέτρα ασφαλείας των καταστημάτων κράτησης αυτής της κατηγορίας τελούν υπό τον έλεγχο του αρμόδιου δικαστικού λειτουργού και δεν αποκλείεται να επηρεάζουν επί το αυστηρότερο τον τρόπο διαβίωσης μέσα σε αυτό»³.

Η επόμενη νομοθετική πρωτοβουλία για τα καταστήματα «τύπου Γ΄» εμφανίστηκε μετά από ακριβώς πέντε έτη, με τον πρόσφατο Ν 4274/2014 (ΦΕΚ Α΄ 147/14.7.2014, «Ρυθμίσεις Ποινικού και Σωφρονιστικού Δικαίου και άλλες διατάξεις»), τις διατάξεις του οποίου θα εξετάσουμε στη συνέχεια. Όπως δέχεται η Εισηγητική Έκθεση του νέου νόμου για τα «τύπου Γ΄» καταστήματα κράτησης «με τις ρυθμίσεις του πρώτου κεφαλαίου του παρόντος νόμου θεσμοθετείται ουσιαστικά ένα αυστηρότερο καθεστώς μεταχείρισης κρατουμένων που κρίνονται ως ιδιαίτερα επικίνδυνοι για την ασφάλεια και τάξη στα καταστήματα άλλου τύπου (Α και Β), καθώς και για την ασφάλεια της χώρας και τη δημόσια τάξη».

1. Με σχετική τροποποίηση του άρθρου 19 παρ. 2 του Σωφρονιστικού Κώδικα, ο οποίος μέχρι εκείνη τη στιγμή όριζε τα εξής: «2. Τα γενικά καταστήματα κράτησης διακρίνονται σε Α΄ και Β΄ τύπου. Στα Α΄ τύπου κρατούνται οι υπόδικοι, οι κρατούμενοι για χρέη και οι κατάδικοι σε ποινή φυλάκισης. Στα Β΄ τύπου κρατούνται όλοι οι υπόλοιποι κρατούμενοι». Στα καταστήματα «τύπου Β΄» στη χώρα μας ανήκουν τα εξής γενικά καταστήματα κράτησης: α) το κατάστημα κράτησης Δομοκού [που ιδρύθηκε με το ΠΔ 53/2007 (ΦΕΚ Α΄ 55/8.3.2007) «Ίδρυση Καταστήματος Κράτησης στο Δήμο Δομοκού του Νομού Φθιώτιδος»], β) το κατάστημα κράτησης Γρεβενών [που ιδρύθηκε με το 52/2007 (ΦΕΚ Α΄ 55/8.3.2007) «Ίδρυση Καταστήματος Κράτησης στο Δήμο Γρεβενών του Νομού Γρεβενών»], γ) το κατάστημα κράτησης Νιγρίτας [που ιδρύθηκε με το ΠΔ 63/2007 (ΦΕΚ Α΄ 108/7.7.2010) «Ίδρυση Καταστήματος Κράτησης στο Δήμο Νιγρίτας του Νομού Σερρών»] και δ) το κατάστημα κράτησης γυναικών Θηβών [που ιδρύθηκε με το ΠΔ 13/2008 (ΦΕΚ Α΄ 32/21.2.2008) «Ίδρυση Καταστήματος Κράτησης στο Δήμο Θηβαίων του Νομού Βοιωτίας»].

II. Παρουσίαση των νέων διατάξεων

Οι βασικές καινοτομίες που αφορούν τις προϋποθέσεις μεταφοράς και παραμονής των κρατουμένων (και όχι «τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας τους», όπως αναφέρεται στη σχετική Εισηγητική Έκθεση) στα καταστήματα κράτησης «τύπου Γ΄» και στις συνθήκες διαβίωσης των κρατουμένων σε αυτά είναι οι ακόλουθες:

2. Πρβλ. Αλεξιάδη Σ., Σωφρονιστική, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2001, σελ. 253 επ. Βλ. αναλυτικά Δημόπουλου Χ., Η μεταχείριση των επικινδύνων κρατουμένων, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2004.
3. Καθώς το άρθρο 19 παρ. 2, τελευταίο εδάφιο (όπως τροποποιήθηκε με το Ν 3772/2009) όριζε ότι: «Οι διατάξεις του δεύτερου και τρίτου εδαφίου της παρ. 4 του άρθρου 11 του παρόντος έχουν εφαρμογή και στα καταστήματα τύπου Γ΄».

Α. Αλλαγή του οργάνου που διατάσσει τη μεταγωγή και παραμονή των κρατουμένων στα καταστήματα κράτησης «τύπου Γ΄»

Το όργανο που παραγγέλλει τη μεταγωγή των κρατουμένων στα καταστήματα κράτησης «τύπου Γ΄» δεν είναι πλέον η Κεντρική Επιτροπή Μεταγωγών (ΚΕΜ, καθώς ρητά εξαιρείται με το άρθρο 1 παρ. 1 Ν 4274/2014), αλλά είτε ο Εισαγγελέας Εκτέλεσης Ποινών είτε ο Εισαγγελέας Εφετών του τόπου έκτισης της ποινής κατά τις σχετικές διακρίσεις (βλ. παρακάτω, υπό Β) του άρθρου 1 παρ. 5 Ν 4274/2014. Η ρύθμιση αυτή δεν φαίνεται να έχει λογικό έρεισμα, πέραν της ενδεχόμενης «ταχύτητας δράσης» του μονοπρόσωπου οργάνου, η οποία εξάλλου υλοποιούνταν ήδη στην περίπτωση καταπίεγντος καθώς το ήδη υφιστάμενο πλαίσιο παρείχε τη δυνατότητα άμεσης μεταγωγής⁴. Είναι απολύτως ακατανόητος ο λόγος που υιοθετείται η θέση ότι ένα μονοπρόσωπο όργανο (ο εισαγγελέας) μπορεί να κρίνει αρτιότερα από ένα συλλογικό όργανο, που αποτελείται από τον Γενικό Γραμματέα Αντεγκληματικής Πολιτικής του Υπουργείου, ως πρόεδρο, τον επόπτη του συγκροτήματος Φυλακών Κορυδαλλού αντεισαγγελέα εφετών ή τον αναπληρωτή του και τον πρόεδρο του Κεντρικού Επιστημονικού Συμβουλίου Φυλακών (ΚΕΣΦ). Αν κανείς συνυπολογίσει ότι η εν λόγω κρίση οδηγεί σε αισθητή (και έντονη, όπως θα εξηγήσουμε παρακάτω) διαφοροποίηση αναφορικά με τις συνθήκες διαβίωσης του κρατουμένου που θα πρέπει να μεταχθεί και να παραμείνει σε κατάσταση κράτησης «τύπου Γ΄», γίνεται άμεσα αντιληπτό ότι η εν λόγω κρίση θα έπρεπε να απαιτείται να εκέγγυα ενός συλλογικού οργάνου. Θα πρέπει να επιστημονηθεί ότι στο συγκεκριμένο συλλογικό όργανο (την ΚΕΜ) συμμετέχει ήδη μονοπρόσωπο όργανο (ο εισαγγελέας εφετών⁵) και περαιτέρω πλαισιώνεται από πρόσωπα εγνωσμένου επιστημονικού κύρους και ουσιαστικής εμπειρίας στο πεδίο της αντεγκληματικής και ειδικότερα της σωφρονιστικής πολιτικής, όπως τον Πρόεδρο του ΚΕΣΦ⁶, καθώς και τον καθ' ύλην αρμόδιο πολιτικό προϊστάμενο όλων των καταστημάτων κράτησης της

4. Το άρθρο 9 παρ. 3 του Σωφρονιστικού Κώδικα, όπως είχε αντικατασταθεί με το άρθρο 18 παρ. 2 Ν 3849/2010 και με την παρ. 2 του άρθρου 6 Ν 4043/2012, προβλέπει: «3. Ο Υπουργός Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων μπορεί να παραγγέλλει ή να απαγορεύει τη μεταγωγή κρατουμένου για λόγους που συνδέονται με την ασφάλεια της χώρας ή τη δημόσια τάξη. Σε περίπτωση καταπίεγντος ή όταν απειλείται διασάλευση της τάξης και της ασφάλειας του καταστήματος, η μεταγωγή ή η μη μεταγωγή διατάσσεται από τον Γενικό Γραμματέα Αντεγκληματικής Πολιτικής του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, το ζήτημα όμως εισάγεται το ταχύτερο δυνατόν στην Κεντρική Επιτροπή Μεταγωγών, που αποφασίζει σχετικά».

5. Ο οποίος μάλιστα αναπληρώνει τον πρόεδρο της ΚΕΜ σε περίπτωση απουσίας του, βλ. το άρθρο 9 παρ. 1 του Σωφρονιστικού Κώδικα, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 18 παρ. 1 Ν 3849/2010 και με την παρ. 1 του άρθρου 6 Ν 4043/2012: «Ο Γενικός Γραμματέας, αν κωλύεται ή απουσιάζει, αναπληρώνεται από τον προϊστάμενο της Γενικής Διεύθυνσης Σωφρονιστικής Πολιτικής και στην περίπτωση αυτή προεδρεύει ο εισαγγελέας λειτουργός».

6. Βλ. το άρθρο 8 παρ. 2 του Σωφρονιστικού Κώδικα «2. Το ΚΕΣΦ απαρτίζεται από πέντε μέλη ΔΕΠ ελληνικών ΑΕΙ, κατά προτίμηση νομικούς με ενασχόληση σε θέματα ποινικού ή σωφρονιστικού ή συνταγματικού δικαίου, έναν επιστήμονα εξειδικευμένο στη σωφρονιστική ή την ψυχολογία των εγκλείστων ή τη μεταχείριση των τοξικομανών ή σε άλλο συναφές αντικείμενο, έναν εισαγγελέα ή αντεισαγγελέα εφετών, τον προϊστάμενο της Γενικής Διεύθυνσης Σωφρονιστικής Πολιτικής, τον προϊστάμενο της Διεύθυνσης Επιθεώρησης, έναν διευθυντή καταστή-

μάτος κράτησης και έναν κοινωνικό λειτουργό που υπηρετεί στην κοινωνική υπηρεσία καταστήματος κράτησης».

χώρας. Είναι χαρακτηριστική η αμχανία του νομοθέτη, με την οποία «εξηγεί» τη σχετική τροποποίηση στην Εισηγητική Έκθεση: «Με την πρώτη παράγραφο του άρθρου αυτού αναβαθμίζεται η σύνθεση της Κεντρικής Επιτροπής Μεταγωγών (ΚΕΜ) με τη συμμετοχή σε αυτή εισαγγελικού λειτουργού και συγκεκριμένα Εισαγγελέα Εφετών. Προβλέπεται, επίσης, με τη δεύτερη παράγραφο ότι η μεταγωγή από και προς τις φυλακές Γ΄ τύπου εξαιρείται από τις αρμοδιότητες της ΚΕΜ».

Β. Οι προϋποθέσεις για τη μεταφορά και παραμονή των κρατουμένων σε καταστήματα κράτησης «τύπου Γ΄»

Με το άρθρο 1 παρ. 3 του Ν 4274/2014 προστέθηκε παρ. 6 στο άρθρο 11 του Σωφρονιστικού Κώδικα, με την οποία προσδιορίζεται το πεδίο εφαρμογής για τους κρατουμένους που θα μεταφέρονται στα καταστήματα «τύπου Γ΄». Αρχικό κριτήριο αποτελεί το είδος του εγκλήματος για το οποίο καταδικάστηκε ή διώκεται ο κρατούμενος, καθώς και η ποινή που καταδικάστηκε ή προβλέπεται για το έγκλημα αυτό. Ειδικότερα το μέτρο αφορά μόνο ενηλίκους (και όχι ανηλίκους) κρατουμένους που κρίνονται ιδιαίτερα επικίνδυνοι ως εξής:

i. Καταδίκους που έχουν καταδικαστεί: α) για τα εγκλήματα των άρθρων 134, 135, 135Α, 138, 187Α ΠΚ σε συνολική ποινή κάθειρξης άνω των δώδεκα ετών ή β) για τα εγκλήματα των άρθρων 299, 380 παρ. 2 και 385 παρ. 1 περ. α΄ ΠΚ σε συνολική ποινή κάθειρξης άνω των δεκαπέντε ετών, εφόσον αυτά τελούνται στο πλαίσιο του άρθρου 187 ΠΚ. Η κράτηση των καταδίκων των περιπτώσεων αυτών σε καταστήματα κράτησης «τύπου Γ΄» γίνεται με παραγγελία του εισαγγελέα εκτέλεσης ποινών, με βάση την καταδικαστική απόφαση (άρθρο 1 παρ. 5 εδ. ε΄ Ν 4274/2014).

ii. Υποδίκους που κατηγορούνται για τα εγκλήματα των άρθρων 134, 135, 135Α, 138, 187Α ΠΚ. Η μεταγωγή και περαιτέρω κράτηση των υποδίκων της κατηγορίας αυτής σε καταστήματα κράτησης «τύπου Γ΄» γίνεται με αιτιολογημένη διάταξη του Εισαγγελέα Εφετών του τόπου έκτισης της ποινής (άρθρο 1 παρ. 5 εδ. στ΄ Ν 4274/2014).

iii. Περαιτέρω η κράτηση σε καταστήματα κράτησης «τύπου Γ΄» ή σε αυτοτελή τμήματα «τύπου Γ΄» προβλέπεται και σε περιπτώσεις ενηλίκων κρατουμένων για οποιοδήποτε άλλο κακούργημα, που κρίνονται ιδιαίτερα επικίνδυνοι για την ασφάλεια της χώρας και τη δημόσια τάξη, καθώς και για την τάξη και την ασφάλεια στα καταστήματα κράτησης Α΄ ή Β΄ τύπου, και α) έχουν καταδικαστεί για εγκλήματα για τα οποία επιβλήθηκε ποινή ισόβιας ή πρόσκαιρης κάθειρξης τουλάχιστον δώδεκα ετών ή κατηγορούνται για εγκλήματα που επισύρουν ποινή ισόβιας ή πρόσκαιρης κάθειρξης τουλάχιστον δέκα ετών ή β) έχουν καταδικαστεί ή κατηγορούνται για το έγκλημα του άρθρου 174 ΠΚ ή γ) έχουν τελέσει τα εξής περιοριστικά αναφερόμενα πειθαρχικά παραπτώματα: γα) βίαιη απόδραση περισσότερων κρατουμένων με ενωμένες δυνάμεις, γβ) άσκηση βίας κατά μελών του προσωπικού του καταστήματος, γγ) εν γνώσει κατασκευή ή κατοχή αιχμηρών ή εν γένει επικίνδυνων αντικειμένων, τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως όπλα και γδ) απόδραση κρατουμένου. Η μεταγωγή και περαιτέρω κράτηση των κρατουμένων (καταδίκων και υποδίκων) της κατηγορίας αυτής σε καταστήματα κράτησης «τύπου

ματος κράτησης και έναν κοινωνικό λειτουργό που υπηρετεί στην κοινωνική υπηρεσία καταστήματος κράτησης».

Γ» γίνεται με αιτιολογημένη διάταξη του Εισαγγελέα Εφετών του τόπου έκτισης της ποινής (άρθρο 1 παρ. 5 εδ. στ' Ν 4274/2014).

Όπως γίνεται αντιληπτό, οι παραπάνω προϋποθέσεις εφαρμογής της μεταφοράς και παραμονής κρατουμένων σε καταστήματα κράτησης «τύπου Γ» έχουν μεν ως αρχικό άξονα συγκεκριμένο κύκλο εγκλημάτων, ο οποίος ωστόσο στη συνέχεια διευρύνεται σε ένα εξαιρετικά μεγάλο πλαίσιο που περιλαμβάνει τις περισσότερες κατηγορίες των υφιστάμενων κακουρηγημάτων. Μάλιστα αν λάβει κανείς υπόψη ότι από το σύνολο των κρατουμένων της χώρας το 1/3 είναι προσωρινά κρατούμενοι και από τους καταδικάσιμους περίπου τα 2/3 έχουν καταδικαστεί σε ποινές κάθειρξης άνω των δέκα ετών⁷, το μέτρο της μεταφοράς και διαμονής σε καταστήματα κράτησης «τύπου Γ» αφορά (εν δυνάμει) τη συντριπτική πλειοψηφία των κρατουμένων στα ελληνικά σωφρονιστικά καταστήματα.

Το βασικότερο πρόβλημα αναφέρεται στη θεμελίωση της ουσιαστικής προϋπόθεσης, αναφορικά με την «ιδιαίτερη επικινδυνότητα του κρατουμένου». Στο σημείο αυτό απαιτείται μια διευκρίνιση: στις περιπτώσεις καταδικών για τα εγκλήματα των άρθρων 134, 135, 135Α, 138, 187Α, 299, 380 παρ. 2 και 385 παρ. 1 περ. α' του ΠΚ δεν προβλέπεται ρητά στο νόμο άλλο κριτήριο, συνεπώς ο (κάθε) εισαγγελέας εκτέλεσης ποινής θα παραγγείλει την κράτηση σε κατάστημα «τύπου Γ» σε κάθε καταδικαστική απόφαση που πληροί τις τυπικές προϋποθέσεις του νόμου. Για κάθε άλλη περίπτωση κακουρηγήματος (τόσο σε καταδικούς όσο και σε υποδικούς) η νέα διάταξη του άρθρου 1 παρ. 5 του Ν 4274/2014 (που αντικατέστησε την παρ. 2 του άρθρου 19 του Σωφρονιστικού Κώδικα) προβλέπει για την κρίση περί της επικινδυνότητας του κρατουμένου αιτιολογημένη διάταξη του Εισαγγελέα Εφετών του τόπου έκτισης της ποινής. Πριν εξετάσουμε ποια στοιχεία προβλέπονται για την αξιολόγηση του κρατουμένου για την «κατάταξη» του στην έννοια της επικινδυνότητας είναι χρήσιμη μια επισήμανση: ο Εισαγγελέας Εφετών του τόπου έκτισης της ποινής επιλαμβάνεται κατόπιν σχετικού αιτήματος από την αρμόδια Διεύθυνση του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, η οποία του διαβιβάζει τα αντίγραφα των ατομικών φακέλων των κρατουμένων, που τηρούνται στο κατάστημα κράτησης όπου εκτίουν την ποινή τους, καθώς και κάθε άλλο σχετικό με την κράτησή τους στοιχείο.

Κατά το εδ. θ' της παρ. 5 του άρθρου 1 του Ν 4274/2014 αναφέρονται τα κριτήρια που θα χρησιμοποιήσει ο Εισαγγελέας για την εκτίμηση της ιδιαίτερης επικινδυνότητας του κρατουμένου, τα οποία μπορεί (κατά την παραπάνω διάταξη) να συντρέχουν σωρευτικά ή διαζευκτικά: α) τη βαρύτητα του εγκλήματος για το οποίο κρατείται ή του πειθαρχικού παραπτώματος που τέλεσε, β) την πιθανότητα τέλεσης νέων εγκλημάτων ή πειθαρχικών παραπτωμάτων, γ) την ύπαρξη υποδικίας ή καταδικαστικής απόφασης για άλλα κακουρηγήματα, δ) την ύπαρξη στοιχείων για την περαιτέρω εγκληματική δραστηριότητα του κρατουμένου, από άλλες συναρμόδιες για τον έλεγχο του εγκλήματος αρχές και ε) την προσωπικότητα του καταδικού ή υποδίκου.

Σημειώνεται πάντως ότι και η παραπάνω διαδικασία έχει την εξάρτησή της, καθώς «σε περίπτωση κατεπίγειου, όταν απειλείται η διασάλευση της τάξης και ασφάλειας του καταστήματος ή για λόγους που συνδέονται με την ασφάλεια της χώρας ή τη δημόσια τάξη, η διάταξη για τη μεταγωγή και περαιτέρω κράτηση σε κα-

τάστημα Γ τύπου ή σε αυτοτελές τμήμα Γ τύπου εκδίδεται, χωρίς διαβίβαση σχετικού αιτήματος, από τον ίδιο ως άνω Εισαγγελέα Εφετών του τόπου έκτισης της ποινής και εκτελείται αμέσως» (άρθρο 1 παρ. 5 εδ. ι' Ν 4274/2014).

Τα ζητήματα που προκύπτουν από την παραπάνω απαρίθμηση των κριτηρίων είναι περίπου κοινά με τα αντίστοιχα των όρων επιβολής της προσωρινής κράτησης (άρθρο 282 ΚΠΔ⁸), για τα οποία έχει εκτενώς ασχοληθεί η επιστήμη⁹: η προγνωστική κρίση με αόριστα και αξιολογικά κριτήρια δεν διαθέτει αντικειμενικά στοιχεία για ασφαλή αξιολόγηση. Ωστόσο το μεγαλύτερο πρόβλημα ανακύπτει από το γεγονός ότι τα αναφερόμενα στο νόμο κριτήρια μπορεί να συντρέχουν «σωρευτικά ή διαζευκτικά»: αρκεί και ένα από αυτά (π.χ. η προσωπικότητα του κρατουμένου) θεωρητικά να οδηγήσει τον (κάθε) Εισαγγελέα Εφετών στην κρίση για την ύπαρξη της επικινδυνότητας του κρατουμένου. Αυτό βέβαια ελλοχεύει βάσιμα τον κίνδυνο είτε την όμοια κρίση ανόμοιων περιπτώσεων είτε την ανόμοια κρίση όμοιων περιπτώσεων, καθώς το κριτήριο του ενός εισαγγελικού λειτουργού μπορεί να διαφοροποιείται από την κρίση άλλου εισαγγελέα. Δεν είναι εξάλλου άγνωστες οι περιπτώσεις όπου ένα συγκεκριμένο έγκλημα με κοινά γνωρίσματα τέλεσης αξιολογείται διαφορετικά τόσο σε επίπεδο εισαγγελικής όσο και δικαστικής εκτίμησης, ιδίως όταν σε αυτό υφίστανται αόριστοι αξιολογικοί νομικοί όροι (π.χ. η συνδρομή επιβαρυντικών περιστάσεων όπως η κατ' εμάγελμα ή κατά συνθήκη τέλεση της πράξης ή η ιδιαίτερη επικινδυνότητα του δράστη). Οι λόγοι που μπορούν να συμβάλουν σε μια τέτοια ενδεχόμενη δυσανάλογη και άνιση τελικά μεταχείριση ανάγονται, μεταξύ άλλων, στο ξεχωριστό κριτήριο του καθενός εισαγγελικού λειτουργού αναφορικά με τα είδη των εγκλημάτων και τις κοινωνικές αναπαραστάσεις του και περαιτέρω στις ειδικές παραστάσεις που αποκομίζει από τη γεωγραφική περιοχή που υπηρετεί (ή υπηρετούσε) σχετικά με την εγκληματικότητα και την ποινική αντιμετώπισή της, στην ενδεχόμενη εμπειρία του από εποπτεία σε σωφρονιστικά καταστήματα.

8. Βλ. σχετικά *Καλφάλη Γ.*, Οι τελευταίες τροποποιήσεις στο καθεστώς της προσωρινής κράτησης –και ιδιαίτερα στο μέγεθος της επικινδυνότητας– με το Ν 3811/2009, ΠοινΔικ 2009, 1359 επ., *Μακρή Γ.*, Η προδικαστική στέρση της ελευθερίας. Οι ουσιαστικές προϋποθέσεις της σύλληψης και προσωρινής κράτησης του κατηγορουμένου στο πλαίσιο της ΕΣΔΑ - Επισκόπηση της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, ΠοινΧρ 2006, 100 επ., *Δαλακούρα Θ.*, Προσωρινή κράτηση και περιοριστικοί όροι. Θεωρητικά πρότερα και νομολογιακά ύστερα, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1998, *Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.*, Προσωρινή κράτηση - Νομικός κανόνας και πράξη, Υπερ 1991, 95 επ., *Παρασκευόπουλου Ν.*, Φρόνημα και καταλογισμός στο Ποινικό δίκαιο, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 1987, σελ. 168 επ., *Αναγνωστόπουλου Η.*, «Επικίνδυνοι» κατηγορούμενοι και δικονομικά προληπτικά μέτρα. Προσβάσεις και όρια της ειδικής πρόληψης στην ποινική διαδικασία, ΠοινΧρ 1983, 769 επ.

9. Βλ. σχετικά *Μανωλεδάκη Ι.*, Οι πρόσφατες τροποποιήσεις του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, σε ΕΝΟΒΕ, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 1995, σελ. 17-21, *Δημόπουλου Χ.*, Η προεγκληματική επικινδυνότητα και τα μέτρα για την αντιμετώπισή της, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1988, *Τσαλίκογλου Φ.*, Ο μύθος του επικινδύνου ψυχασθενή, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1987, *Αλεξιάδη Σ.*, Η επικινδυνότητα του εγκληματία: ένα στοιχείο πλαστό, σε Μνήμη Χωραφά/Γάφου/Γαρδίκια, τ. ΙΙ 1986, σελ. 143 επ., *Παρασκευόπουλου Ν.*, Μεταξύ τιμωρίας και θεραπείας: τα μέτρα ασφαλείας του Ποινικού Κώδικα, σε Μνήμη Γάφου/Γαρδίκια/Χωραφά τ.ΙΙ, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα, 1986, σελ. 227, *Πανούση Γ.*, Η επικινδυνότητα, ΝοΒ, 1978, 776 επ., *Κουράκη Ν.*, Περί της έννοιας του επικινδύνου στη δημόσια τάξη, Ποινική Επιθεώρηση 1970, 785 επ.

7. Πρβλ. τον γενικό στατιστικό πίνακα κρατουμένων 2003-2012 που παρουσιάζεται στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, σε <http://www.ministryofjustice.gr>

Περαιτέρω το πρόβλημα διογκώνεται με τη συλλογή και χρήση από τον Εισαγγελέα Εφετών απροσδιόριστων στοιχείων που αναφέρονται στο άρθρο 1 παρ. 5 εδ. στ΄ και ζ΄ (περ. δ΄), όπως προσδιορίζονται στο νόμο από «κάθε άλλο σχετικό με την κράτησή τους στοιχείο» και «για την περαιτέρω εγκληματική δραστηριότητα του κρατουμένου, από άλλες συναρμόδιες για τον έλεγχο του εγκλήματος αρχές». Μένει επίσης άγνωστος ο τρόπος άντλησης των στοιχείων αυτών και αν ο κρατούμενος μπορεί να έχει πρόσβαση σε αυτά και στον τρόπο λήψης και διάχυσης των σχετικών πληροφοριών.

Αποτελεί πάντως σχήμα οξύμωρο ότι ένα πλέον ανασφαλές κριτήριο, όπως αυτό της επικινδυνότητας του κρατουμένου (και μάλιστα με τις συγκεκριμένες προβλέψεις), επιλέγεται από το νομοθέτη για την «ασφάλεια» των καταστημάτων κράτησης.

Το πρόβλημα γιγαντώνεται στις περιπτώσεις μεταγωγής των υποδίκων: η εξομοίωση στη μεταχείριση και στις συνθήκες διαβίωσης καταδίκων λ.χ. για τη βαρύτητα του εγκλήματος που καταδικάστηκαν και των υποδίκων για έγκλημα που κατηγορούνται ότι τέλεσαν αποτελεί την ουσιαστική κάμψη του «τεκμηρίου της αθωότητας του κατηγορουμένου»¹⁰ και απολύτως άνηση μεταχείριση μεταξύ των υπολοίπων υποδίκων, για τους οποίους εξακολουθεί να ισχύει η παρ. 2 του άρθρου 15 του Σωφρονιστικού Κώδικα, ότι «*οι συνθήκες διαβίωσης υποδίκων στο κατάστημα προσεγγίζουν κατά το δυνατόν τις συνθήκες της ελεύθερης διαβίωσης. Δεν υπόκεινται σε άλλους περιορισμούς της ελευθερίας εκτός από εκείνους που είναι απαραίτητοι για την ομαλή διεξαγωγή της ανάκρισης, σύμφωνα με το άρθρο 7 παρ. 4 του παρόντος.*»¹¹.

Γ. Ο χρόνος παραμονής στα καταστήματα κράτησης «τύπου Γ΄»

Κατά το άρθρο 1 παρ. 5 εδ. ια΄ και ιβ΄ του Ν 4274/2014 προβλέπεται ο ελάχιστος χρόνος παραμονής του κρατουμένου στα καταστήματα κράτησης «τύπου Γ΄», η οποία διακρίνεται ως εξής:

ι. Για τους κρατουμένους για τα εγκλήματα των άρθρων 134, 135, 135Α, 138, 187Α, 299, 380 παρ. 2 και 385 παρ. 1 περ. α΄ ΠΚ, εφόσον τα εγκλήματα της περίπτωσης αυτής τελούνται στο πλαίσιο του άρθρου 187 ΠΚ, η διατασσόμενη κράτηση έχει αρχική διάρκεια τεσσάρων ετών και μπορεί να παρατείνεται (με τον ίδιο τρόπο) και για άλλες περιόδους, διάρκειας δύο ετών η καθεμία, εφόσον συντρέχει η προϋπόθεση της ιδιαίτερης επικινδυνότητας.

ii. Για τους υπόλοιπους κρατουμένους η διατασσόμενη κράτηση έχει διάρκεια δύο ετών και μπορεί να παρατείνεται (με τον ίδιο τρόπο) και για άλλες περιόδους, διάρκειας δύο ετών η καθεμία, εφόσον συντρέχει η προϋπόθεση της ιδιαίτερης επικινδυνότητας.

Είναι εμφανές ότι το ανασφαλές περιβάλλον της διαπίστωσης της επικινδυνότητας από τον εισαγγελέα ολοκληρώνεται με τον μεγάλο αρχικά προβλεπόμενο χρόνο παραμονής (τέσσερα και δύο τουλάχιστον έτη) και της συνέχισης μέσω παρατάσεων της κράτησης στα καταστήματα «τύπου Γ΄». Έτσι στις περιπτώσεις των υποδίκων είναι βέβαιο ότι όλος ο χρόνος της προσωρινής κράτησης θα εκτιθεί εντός των καταστημάτων κράτησης «τύπου Γ΄», καθώς ο ελάχιστος

10. Πρβλ. Αλεξιάδη Σ., Ανακριτική, 5η έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2003, σελ. 27 επ.

11. Σημειώνεται ότι με το άρθρο 1 παρ. 4 του Ν 4274/2014 στο τέλος της παρ. 2 του άρθρου 15 του Ν 2776/1999 προστέθηκε η φράση: «*με εξαίρεση τους υποδίκους που κρατούνται σε κατάστημα κράτησης Γ΄ τύπου ή σε αυτοτελές τμήμα Γ΄ τύπου.*»

αρχικός χρόνος των δύο ετών που προβλέπεται είναι μικρότερος των ανωτάτου ορίου προσωρινής κράτησης. Παράλληλα για τους καταδίκους η κράτηση σε καταστήματα «τύπου Γ΄» μπορεί να διαρκέσει μέχρι το τέλος της ποινής τους. Με άλλα λόγια η κράτηση σε κατάστημα «τύπου Γ΄» έχει αρχή, αλλά δεν έχει τέλος!

Οι παραπάνω διατάξεις, εξαιτίας του εξαιρετικά μακρού χρόνου όπου αρχικά διατάσσεται η παραμονή του κρατουμένου στα καταστήματα κράτησης «τύπου Γ΄» και των χρονικών ορίων της παρατάσής του, εμφανώς κινούνται εκτός των διατάξεων της ΕΣΔΑ και της νομολογίας του ΕΔΔΑ, που επιτάσσουν τη συνεχή (σε σύντομα χρονικά διαστήματα) επανεξέταση των όρων που επέβαλε το δυσμενές για τον στερούμενο την ελευθερία του μέτρο εγκλεισμού με συνεχή έλεγχο της νομιμότητάς του και κατάφαση των ουσιαστικών προϋποθέσεων επιβολής του.

Παρά το γεγονός ότι κατά των εκδιδομένων διατάξεων του εισαγγελέα «*χωρεί προσφυγή ενώπιον του οικείου δικαστικού συμβουλίου, εντός είκοσι ημερών από την κοινοποίησή τους*», δεν αναστέλλεται η εφαρμογή της διάταξης μέχρι το συμβούλιο να αποφανθεί επ' αυτής εντός τριάντα ημερών (άρθρο 1 παρ. 1 εδ. ιδ΄ και ιε΄ Ν 4274/2014). Ωστόσο ακόμα και αν η προσφυγή του κρατουμένου γίνει δεκτή, ο εισαγγελέας μπορεί να εκδώσει νέα διάταξη για την εισαγωγή του κρατουμένου σε κατάστημα κράτησης «τύπου Γ΄», εφόσον προκύψουν νέα στοιχεία (άρθρο 1 παρ. 5 εδ. ιστ΄ Ν 4274/2014).

Δ. Οι όροι διαβίωσης στα καταστήματα κράτησης «τύπου Γ΄» και ο περιορισμός (ή και αφανισμός) των δικαιωμάτων των κρατουμένων

Μια από τις βασικές αρχές που διέπει τις διατάξεις του ισχύοντος Σωφρονιστικού Κώδικα αναφορικά με τις συνθήκες διαβίωσης εντός των σωφρονιστικών καταστημάτων, σε συνδυασμό με τις ανάγκες και τα μέτρα ασφαλείας σε αυτά, αποτελεί η ρύθμιση του άρθρου 19 παρ. 5 ότι: «*τα μέτρα ασφαλείας των καταστημάτων κράτησης είναι ανάλογα προς το είδος των καταστημάτων ... Σε καμία περίπτωση δεν επιτρέπεται να καθιστούν ανέφικτη την εφαρμογή θεσμών και προγραμμάτων που προβλέπονται στον Κώδικα αυτόν*». Η νέα νομοθετική πρωτοβουλία (άρθρο 1 παρ. 6. Ν 4274/2014) περιέλαβε ρητή εξαίρεση από την παραπάνω ρύθμιση αναφορικά με «*τους περιορισμούς που προβλέπονται από τον παρόντα νόμο και τον εσωτερικό κανονισμό των καταστημάτων κράτησης Γ΄ τύπου ή των αυτοτελών τμημάτων Γ΄ τύπου στα λοιπά καταστήματα*». Υπό το πλαίσιο λοιπόν της παραπάνω εξαίρεσης προβλέπονται μια σειρά από περιορισμοί στα δικαιώματα που παρέχονται στους κρατουμένους των καταστημάτων «τύπου Γ΄» σε σχέση με τους λοιπούς κρατουμένους των καταστημάτων κράτησης «τύπου Α΄ και Β΄». Ειδικότερα:

ι. Αναφορικά με τις επισκέψεις μειώνεται ο «κύκλος» των επισκεπτών αρχικά των συγγενών (μέχρι τον τρίτο αντί του τετάρτου βαθμού συγγένειας που ισχύει για όλους τους κρατουμένους σύμφωνα με το άρθρο 52 παρ. 1 του Σωφρονιστικού Κώδικα) και ενδεχομένως κάθε τρίτου επισκέπτη για τον οποίο θα λάμβανε σχετική απόφαση το Συμβούλιο της Φυλακής (άρθρο 52 παρ. 2 του Σωφρονιστικού Κώδικα¹²), σύμφωνα με το άρθρο

12. Άρθρο 52 παρ. 2: «*Το Συμβούλιο Φυλακής μπορεί, από δική του πρωτοβουλία ή μετά από γραπτή ή προφορική πρόταση της κοινωνικής υπηρεσίας ή μετά από αίτημα κρατουμένου, να επιτρέψει την επί-*

1 παρ. 9 του Ν 4274/2014. Μάλιστα για το πλαίσιο των επισκέψεων τρίτων/μη συγγενών προβλέπεται ότι μπορεί να τίθενται εξαιρέσεις «με τον εσωτερικό κανονισμό του καταστήματος». Είναι γνωστό ότι κατά τις επισκέψεις στα καταστήματα κράτησης (επί το πλείστον) δεν υπάρχει σωματική επαφή των επισκεπτών με τον κρατούμενο. Περαιτέρω κατά τη διάταξη του άρθρου 52 παρ. 3 του Σωφρονιστικού Κώδικα ορίζεται ότι «Οι επισκέψεις πραγματοποιούνται σε ειδικό κατάλληλο χώρο του καταστήματος στον οποίο υπάρχει μόνον οπτικός έλεγχος». Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι τα ενδεχόμενα ζητήματα ασφάλειας δεν προκύπτουν σίγουρα από τον αριθμό των επισκέψεων, ώστε να προκριθεί η μείωσή τους.

ii. Όσον αφορά την τηλεφωνική επικοινωνία, τα τηλεγραφήματα και τις επιστολές¹³, το άρθρο 1 παρ. 10 του Ν 4274/2014 προβλέπει ότι η παραβίαση των όρων επικοινωνίας που τίθενται από το άρθρο 53 του Σωφρονιστικού Κώδικα «λαμβάνεται υπόψη για την κρίση της ιδιαίτερης επικινδυνότητας του κρατούμενου». Είναι εμφανές ότι με τον τρόπο αυτό διευρύνεται ο κύκλος των «ρπτά περιοριστικά αναφερόμενων πειθαρχικών παραπτώματων του άρθρου 1 παρ. 3 του Ν 4274/2014» που δημιουργούν την προϋπόθεση μεταφοράς κρατουμένων στα καταστήματα κράτησης «τύπου Γ».

iii. Σε σχέση με τις άδειες των κρατουμένων κατά το άρθρο 54 του Σωφρονιστικού Κώδικα¹⁴, ρητά διατυπώνεται στο νέο νομοθέτημα ότι «στους κρατούμενους σε καταστήματα κράτησης Γ τύπου ή σε αοιτελή τμήματα Γ τύπου δεν χορηγούνται άδειες» (άρθρο 1 παρ. 11 Ν 4274/2014). Σημειώνεται ότι η εξαίρεση αυτή είναι απόλυτη για όλα τα είδη των αδειών που χορηγούνται στους κρατούμενους, όπως οι τακτικές, οι έκτακτες και οι εκπαιδευτικές άδειες.

Πάντως η παραπάνω στάση του νομοθέτη αναφορικά με τις τακτικές άδειες περιλαμβάνει όχι μόνο τους κρατούμενους σε καταστήματα «τύπου Γ» αλλά σε άλλα καταστήματα κράτησης (με

βάση το είδος του εγκλήματος για το οποίο καταδικάστηκε ο κρατούμενος), καθώς με το άρθρο 1 παρ. 12 Ν 4274/2014 προβλέπεται ότι: «Στους κρατούμενους σε καταστήματα κράτησης άλλου, πλην του Γ τύπου για τα εγκλήματα: α) των άρθρων 134, 135, 135Α, 138 και 187Α ΠΚ ή β) για τα εγκλήματα των άρθρων 299, 380 παρ. 2 και 385 παρ. 1 περ. α', εφόσον τα εγκλήματα της περίπτωσης αυτής τελούνται στο πλαίσιο του άρθρου 187 ΠΚ, άδειες χορηγούνται δύο έτη πριν τη συμπλήρωση: α) είκοσι ετών πραγματικής έκτισης της ποινής, προκειμένου για ποινή ισόβιας κάθειρξης και β) των 3/5 πραγματικής έκτισης της ποινής, προκειμένου για ποινή πρόσκαιρης κάθειρξης». Με άλλα λόγια ο χρόνος θεμελίωσης δικαιώματος για τακτική άδεια (σε άλλα καταστήματα κράτησης, πέραν του «τύπου Γ») σε μια σειρά εγκλημάτων συμπίπτει με τον χρόνο θεμελίωσης του δικαιώματος για υπ' όρον απόλυση.

iv. Όμοια με την παραπάνω πρόβλεψη για τις άδειες επιφυλάσσεται και αναφορικά με τον θεσμό της ημιελεύθερης διαβίωσης (άρθρο 59 του Σωφρονιστικού Κώδικα), καθώς κατά το άρθρο 1 παρ. 13 Ν 4274/2014 ορίζεται ότι ο εν λόγω θεσμός δεν εφαρμόζεται στους κρατούμενους σε καταστήματα κράτησης «τύπου Γ», ενώ για τους κρατούμενους σε άλλα καταστήματα «α) για τα εγκλήματα των άρθρων 134, 135, 135Α, 138 και 187Α ΠΚ ή β) για τα εγκλήματα των άρθρων 299, 380 παρ. 2 και 385 παρ. 1 περ. α' ΠΚ, εφόσον τα εγκλήματα της περίπτωσης αυτής τελούνται στο πλαίσιο του άρθρου 187 ΠΚ, άδεια ημιελεύθερης διαβίωσης χορηγείται υπό τις προϋποθέσεις συμπλήρωσης των ορίων λήψης τακτικών αδειών από τους εν λόγω κρατούμενους». Πάντως, ως σημειωθεί ότι δεκαπέντε έτη μετά την κύρωση του Σωφρονιστικού Κώδικα, οι σχετικές διατάξεις για την ημιελεύθερη διαβίωση των κρατουμένων είναι απολύτως ανενεργείς.

v. Ως προς την εργασία των κρατουμένων στα καταστήματα «τύπου Γ», μολονότι αυτή δεν απαγορεύεται ρητά από το νόμο, λείπει το ουσιαστικό κίνητρο του κρατούμενου για την παροχή της, καθώς δεν παρέχεται το ευεργέτημα του ευεργετικού υπολογισμού ημερών λόγω εργασίας. Έτσι κατά ρητή πρόβλεψη (άρθρο 1 παρ. 5 εδ. ιγ' Ν 4274/2014) ορίζεται ότι για τη συμπλήρωση των χρονικών διαστημάτων παραμονής σε καταστήματα κράτησης «τύπου Γ», ως εκτιθείσα ποινή θεωρείται αυτή που εκτίθηκε πραγματικά, χωρίς ευεργετικό υπολογισμό¹⁵. Πάντως ο νομοθέτης (έχοντας υπόψη του ότι θέσπισε ένα αντικίνητρο για παροχή εργασίας στα καταστήματα κράτησης «τύπου Γ») «μερίμνησε» (στο μέτρο όπου –όπως είναι γνωστό– όλες οι εργασίες εντός του σωφρονιστικού καταστήματος υλοποιούνται από κρατούμενους, όπως η καθαριότητα, η σίτιση κ.λπ.¹⁶) στο άρθρο

σκεψη και άλλων ατόμων ή συλλόγων, που εκτιμάται ότι δεν θα ασκήσουν δυσμενή επίδραση στον κρατούμενο. Εκπρόσωποι κοινωνικών φορέων, μέλη επιστημονικών εταιριών, πολιτιστικών, θρησκευτικών ή άλλων συλλόγων επισκέπτονται κρατούμενους ύστερα από άδεια του Συμβουλίου Φυλακής. Το Συμβούλιο Φυλακής ενημερώνει σχετικά τον Υπουργό Δικαιοσύνης, ο οποίος εντός τριών ημερών εγκρίνει ή απορρίπτει τη χορήγηση άδειας. Αν ο χρόνος αυτός παρέλθει άπρακτος, θεωρείται ότι η άδεια έχει χορηγηθεί. Η κοινωνική υπηρεσία του καταστήματος μεριμνά για τη διατήρηση των δεσμών του κρατούμενου με την οικογένειά του ή για τη δημιουργία θετικών διαπροσωπικών σχέσεων και με τρίτα πρόσωπα. Η άρνηση του κρατούμενου να δεχθεί τους παραπάνω επισκέπτες δεν αποτελεί στοιχείο δυσμενούς για αυτόν κρίσης».

13. Πρβλ. Κοσμάτου Κ., Το απόρρητο της επικοινωνίας των κρατουμένων. Η νομοθετική πρόβλεψη και η πρακτική της εφαρμογή, Υπερ 2000, 423 επ.

14. Για τον θεσμό των αδειών των κρατουμένων βλ. σχετικά Κοσμάτου Κ., Παρατηρήσεις σε 369/7.2.2008 Ειδική Έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη, ΠοινΔικ 2009, 713 επ., Λαμπάκη Χ., Παρατηρήσεις σε ΣυμβΠλημΘεσ 13/2008, ΠοινΔικ 2009, 701 επ., Δημόπουλου Χ., Εισαγωγή σε Χ. Δημόπουλου, Σωφρονιστική Νομοθεσία, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2005, σελ. 19 επ., Μπρακουμάτσου Π., Ο θεσμός της χορήγησης άδειας σε κρατούμενους κατά το Ν 1851/1989, Θεωρία και πράξη, Υπερ 1998, 1149, Μασούρη Γ./Κουτρούλη Γ., Χορήγηση τακτικής άδειας απουσίας σε ενήλικες άνδρες κρατούμενους στην Δικαστική Φυλακή Κορυδαλλού, Χρονικά 10, 1996, 69 επ., Ζημιανίτη Δ., Οι άδειες των κρατουμένων στα πλαίσια της άμβλυσης των δυσμενών συνεπειών του εγκλεισμού, Υπερ 1999, 1357 επ., Αλεξιάδη Σ., Οι άδειες των κρατουμένων που εκτίουν μακροχρόνιες ποινές, Αρμ 1984, 1 επ.

15. Για την εργασία και τον ευεργετικό υπολογισμό βλ. Δημόπουλου Χ., Σωφρονιστικό Δίκαιο, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2009, Ζαγκαρόλα Ι., Ευεργετικός υπολογισμός ημερών εργασίας και υπ' όρον απόλυσης μετά την υπ' αριθ. 18/1952 ΑΠ, ΠοινΧρ 1952, 96, Κοσμάτου Κ., Η ανάκληση των ευεργετικά υπολογισθεισών ημερών εργασίας των κρατουμένων, ΠοινΔικ 2002, 936 επ., Αρχιμανδρίτου Μ., Η εργασία των κρατουμένων, Υπερ 1995, 199, Κουλούρη Ν., Η εργασία στις ελληνικές φυλακές, Χρονικά τ. 7, 1993, σελ. 57 επ., Κουράκη Ν., Η εργασία των κρατουμένων. Προς αναζήτηση μιας ταυτότητας, Χρονικά τ. 3, 1991, σελ. 49 επ., Πανούση Γ., Η σωφρονιστική μεταρρύθμιση στην Ελλάδα (από τον κυνισμό της εργασίας στην ουτοπία της αγωγής), εκδ. Σάκκουλα, 1989.

16. Βλ. το άρθρο 40 παρ. 6 του Σωφρονιστικού Κώδικα: «Οι κρατούμενοι απασχολούνται σε βοηθητικές εργασίες ή υπηρεσίες για την εξυπηρέτηση λειτουργικών αναγκών του καταστήματος κράτησης και άλλων δημοσίων κτιρίων ή χώρων, όπως εργασίες καθαριότητας, μαγειρεί-

1 παρ. 8 Ν 4274/2014 να «μεταφέρει» κρατούμενους από άλλα καταστήματα κράτησης. Έτσι μετά την παρ. 5 του άρθρου 41 του Σωφρονιστικού Κώδικα προστέθηκε παρ. 6 ως εξής: «6. Σε χωριστό τμήμα των καταστημάτων κράτησης Γ' τύπου μπορεί να κρατούνται με σκοπό την εργασία, χωρίς επικοινωνία με τους λοιπούς κρατούμενους, κρατούμενοι που μεταγονται από καταστήματα Β' τύπου, για τους οποίους δεν εφαρμόζονται οι ισχύουσες για τα καταστήματα Γ' τύπου διατάξεις, αλλά αυτές του καταστήματος κράτησης από το οποίο μεταγονται».

vi. Κατά τη διάταξη του άρθρου 72 του Σωφρονιστικού Κώδικα οι λόγοι μεταγωγής των κρατούμενων διακρίνονται σε προσωπικούς, οικογενειακούς, εκπαιδευτικούς, για τοποθέτηση σε εργασία, υγείας, δικονομικούς ή συναφείς και σχετικούς με την ομαλή λειτουργία του καταστήματος κράτησης. Με το άρθρο 1 παρ. 15 Ν 4274/2014 προβλέπεται ότι η μεταγωγή κρατούμενων από κατάσταση κράτησης «τύπου Γ'» επιτρέπεται μόνο για δικονομικούς λόγους ή για λόγους υγείας. Αναγνωρίζοντας πάντως ο νομοθέτης ότι η μεταφορά και διαμονή των κρατούμενων σε καταστήματα «τύπου Γ'» αποτελεί ουσιαστικά πειθαρχικό μέτρο, με το άρθρο 1 παρ. 14 Ν 4274/2014 όρισε ότι «οι κρατούμενοι σε καταστήματα κράτησης Γ' τύπου ή σε αυτοτελή τμήματα Γ' τύπου δεν μεταγονται για πειθαρχικούς λόγους σε καταστήματα κράτησης άλλου τύπου».

III. Ειδική ρύθμιση για ήδη καταδικασθέντες κρατούμενους

Ουσιαστική παρέκκλιση από την παραπάνω διαδικασία εισάγει η διάταξη του άρθρου 17 του Ν 4274/2014, αναφορικά με την υπαγωγή στο ειδικό καθεστώς των καταστημάτων «τύπου Γ'» καταδικωμένων «που κατά το χρόνο δημοσίευσης του παρόντος νόμου εκτίουν ποινή για τα εγκλήματα: α) των άρθρων 134, 135, 135Α, 138, 187Α του Ποινικού Κώδικα ή β) των άρθρων 299, 380 παρ. 2 και 385 παρ. 1 περ. α' ΠΚ, εφόσον τα εγκλήματα της περίπτωσης αυτής τελούνται στο πλαίσιο του άρθρου 187 ΠΚ». Για τις κατηγορίες αυτές των κρατούμενων ο νομοθέτης δεν απαιτεί καμία άλλη προϋπόθεση ή κρίση οργάνου, θεωρώντας ότι μόνο το είδος των συγκεκριμένων εγκλημάτων αρκεί για να θεμελιώσει την υπαγωγή όλων των κρατούμενων αυτών σε επαχθέστερο καθεστώς «μέχρι την συμπλήρωση της 4ετίας». Η θέση αυτή δημιουργεί πρόδηλα ζητήματα ισότητας, αναλογικότητας, αλλά και νομιμότητας αναφορικά με την ποινή που επιβλήθηκε για τα συγκεκριμένα εγκλήματα: στην προκειμένη περίπτωση επιβάλλεται πρόσθετη ποινή (ειδικός τρόπος έκτισης) σε συγκεκριμένες κατηγορίες εγκλημάτων, χωρίς αυτή να προβλέπεται κατά τον χρόνο της πράξης, ούτε κατά τον χρόνο της καταδίκης. Περαιτέρω, δεν είναι σαφές αν η ρύθμιση αφορά όλους τους ήδη καταδικωμένους για τα συγκεκριμένα εγκλήματα ανεξάρτητα από το ύψος της επιβληθείσας ποινής ή έχει εφαρμογή η νέα παρ. 6 του άρθρου 11 του Σωφρονιστικού Κώδικα, όπου για την υπαγωγή στο «ειδικό» καθεστώς απαιτείται να έχει επιβληθεί ποινή κάθειρξης άνω των 12 ή άνω των 15 ετών (κατά τις σχετικές διακρίσεις). Τέλος, η διάταξη του άρθρου 17 για όλους τους «ήδη κρατούμενους καταδικωμένους» αντιφάσκει με το σύνολο του νέου νομοθετήματος, καθώς το γενικό πλαίσιο απαιτεί για την υπαγωγή στο «ειδικό» καθεστώς κράτησης των καταστημάτων «τύπου Γ'» αιτιολογημένη κρίση για την «επικινδυνότητα» του κρατούμενου.

ου, πλυντηρίου, καθαρισμού ή μεταφοράς τροφίμων, κηπουρικές εργασίες κ.λπ.».

Με την επιλογή που υιοθετείται εν προκειμένω γίνεται δεκτό από τον νομοθέτη ότι μόνο οι κατάδικοι που εκτίουν σήμερα ποινή για τα συγκεκριμένα εγκλήματα πληρούν a priori τις προϋποθέσεις μεταφοράς τους στα καταστήματα «τύπου Γ'», ενώ όσοι θα κρατηθούν ή θα καταδικασθούν μετά την 15.7.2014 (ημερομηνία δημοσίευσης του Ν 4274/2014) για τα ίδια εγκλήματα δεν θα είναι κατά τεκμήριο «τόσο επικίνδυνοι» (όσο οι ήδη κατάδικοι κρατούμενοι κατά τη δημοσίευση του νόμου) και θα πρέπει να υπάρξει αιτιολογημένη κρίση για τη μεταφορά τους στο «ειδικό» καθεστώς: θέση σαφώς μη λογική και προφανώς αυθαίρετη.

IV. Κριτικές παρατηρήσεις

Η κατά τα παραπάνω παρουσίαση των διατάξεων του νέου νόμου για τα καταστήματα κράτησης «τύπου Γ'» μπορεί να μας οδηγήσει στη διαπίστωση ότι οι ρυθμίσεις του νέου νόμου, οι οποίες τροποποιούν διατάξεις του ισχύοντος Σωφρονιστικού Κώδικα (Ν 2776/1999), δημιουργούν πρόδηλα ζητήματα συνταγματικότητας¹⁷ και ρήξη με την προστασία των ατομικών δικαιωμάτων, όπως θεσπίζονται από διεθνείς κανόνες που έχουν για την χώρα μας αυξημένη τυπική ισχύ.

Με το νέο νομοθετικό καθεστώς—κατά παράβαση της αρχής της ισότητας— δημιουργούνται είδη κρατούμενων¹⁸, με εμφανώς διαφορετικούς όρους διαβίωσης εντός των σωφρονιστικών καταστημάτων. Ουσιαστικά δημιουργούνται νέες πειθαρχικές φυλακές (είτε πειθαρχικές φυλακές εντός των άλλων καταστημάτων κράτησης¹⁹), χωρίς την τήρηση της πειθαρχικής διαδικασίας, για αόριστο αριθμό κρατούμενων (καθώς αόριστα και επισφαλής είναι και τα κριτήρια της έννοιας της επικινδυνότητας, η συνδρομή της οποίας—με απόφαση του Εισαγγελέα Εφετών— οδηγεί στα καταστήματα κράτησης «τύπου Γ'») για αόριστο ουσιαστικό χρόνο: διάχυτη ανασφάλεια δικαίου και παράκαμψη της αρχής της αναλογικότητας: όπως εύστοχα χαρακτηρίστηκαν, «φυλακές υψίστης ανασφάλειας»²⁰.

Περαιτέρω όμως, οι νέες διατάξεις αυτές έρχονται σε ευθεία αντίθεση (και αντίφαση) με τις γενικές αρχές που θεσπίζονται ιδίως

17. Βλ. χαρακτηριστικά το από 3.7.2014 Δελτίο Τύπου της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, σε http://www.nchr.gr/images/pdf/nea_epikairothta/deltia_tupou/DTFylakes.pdf

18. Πρβλ. το άρθρο 35 παρ. 5 του Ν 4139/2013 όπου ανατρέπεται (αδικαιολόγητα επιλεκτικά ως προς το είδος του εγκλήματος που τελέστηκε) το καθεστώς της υπ' όρον απόλυσης των κρατούμενων. Βλ. κριτική παρουσίαση σε Αλεξιάδη Σ., Νομοθετικά ολισθήματα. Με αφορμή το Ν 2943/2001 «Έκτιση ποινών εμπόρων ναρκωτικών κ.λπ.», ΠοινΔικ 2001, 1282 επ., Μανταζοκίδης Σ., Η νομοθετική και νομολογική αντιμετώπιση του θεσμού της υπό όρο απόλυσης, ΠοινΔικ 2002, 507 επ., Μαργαρίτη Α., Οι έμποροι ναρκωτικών και ο νέος νόμος 2943/2001, ΠοινΔικ 2001, 855 επ., Παύλου Σ., Το ειδικό καθεστώς υπ' όρον απόλυσης και εν γένει εκτίσεις των ποινών για ναρκωτικά του άρθρου 19Α Ν 1729/1987 (Ν 2943/2001), ΠοινΧρ 2001, 1065 επ., Συλικού Γ., Καίρια πρακτικά ζητήματα της υπό όρο απόλυσης των διακινητών ναρκωτικών ουσιών σύμφωνα με το άρθρο 1 Ν 2943/2001, Πραξ/λογΠΔ 2001, 608 επ.

19. Ο Ν 4274/2014 κάνει λόγο ρητά παράλληλα στις διατάξεις του για «κατάστημα κράτησης Γ' τύπου ή σε αυτοτελές τμήμα Γ' τύπου».

20. Βλ. σχετικά Βιδάλη Σ., Φυλακές υψίστης ανασφάλειας, σε <http://rednotebook.gr/2014/06/fylakes-ypsisths-anasfaleias>. Βλ. επίσης επικριτικά του νόμου σχόλια από τον Δικηγορικό Σύλλογο Αθηνών, το Συνήγορο του Πολίτη, Δικαστικών Ενώσεων, σε <http://www.kathimerini.gr/772499/article/epikairothta/ellada/pyrasyndikalistikwn-forewn-kata-ns-toy-ypoyrgeiou-dikaiosynhs>

στο πρώτο κεφάλαιο του Σωφρονιστικού Κώδικα, οι οποίες με τη σειρά τους αποτελούν τον «οδηγό» για τη θέσπιση και ερμηνεία των ειδικότερων διατάξεών του. Ειδικότερα:

i. Στο άρθρο 3 («ισότητα στη μεταχείριση των κρατουμένων») ορίζονται τα εξής: «1. Απαγορεύεται κάθε δυσμενής διακριτική μεταχείριση των κρατουμένων, ιδίως εκείνη που βασίζεται στη φυλή, το χρώμα, την εθνική ή κοινωνική καταγωγή, το θρήσκευμα, την περιουσία ή τις ιδεολογικές πεποιθήσεις. 2. Ειδική μεταχείριση των κρατουμένων επιφυλάσσεται, όταν δικαιολογείται από τη νομική ή πραγματική κατάσταση τους, όπως υποδίκων και καταδίκων, εγγάμων και αγάμων, ανηλίκων και ενηλίκων, γυναικών και ανδρών, ατόμων με ειδικές ανάγκες ή για τις θρησκευτικές ή άλλες πεποιθήσεις, εφόσον γίνεται υπέρ του κρατουμένου και προς εξυπηρέτηση των ειδικών αναγκών που απορρέουν από την κατάσταση στην οποία ευρίσκεται». Από την παραπάνω διάταξη (η οποία δεν τροποποιήθηκε με το Ν 4274/2014) –και είναι απολύτως συμβατή με τη συνταγματική αρχή– προκύπτει ότι οι διαφοροποιήσεις από τη γενική αρχή της ισότητας στη μεταχείριση των κρατουμένων είναι επιτρεπτές μόνο αν λαμβάνουν χώρα προς όφελος («υπέρ») των κρατουμένων και για την ευχερέστερη υλοποίηση των δικαιωμάτων τους.

ii. Στο άρθρο 4 («δικαιώματα των κρατουμένων») ορίζονται τα εξής: «1. Κατά την εκτέλεση της ποινής δεν περιορίζεται κανένα άλλο ατομικό δικαίωμα των κρατουμένων εκτός από το δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία. 2. Οι κρατούμενοι δεν εμποδίζονται, λόγω της κράτησής τους, στην ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους και την άσκηση των δικαιωμάτων που τους αναγνωρίζει ο νόμος, αυτοπροσώπως ή με αντιπρόσωπο». Με το νέο νομοθέτημα είναι προφανές ότι επιδιώκεται είτε να συρρικνωθούν (επισκέψεις), είτε να αποκλειστούν (άδειες, ημιελεύθερη διαβίωση, μεταγωγές για προσωπικούς ή οικογενειακούς λόγους) ουσιαστικά δικαιώματα επικοινωνίας των κρατουμένων με το κοινωνικό περιβάλλον: είτε ρητά/άμεσα είτε έμμεσα, μέσω της δημοσίευσης του Εσωτερικού Κανονισμού Λειτουργίας των καταστημάτων κράτησης «τύπου Γ»²¹. Σημειώνεται ότι κατά το άρθρο 51 παρ. 1 του Σωφρονιστικού Κώδικα («Σκοπός και μέσα πραγμάτωσης της επικοινωνίας») ορίζεται εμφατικά ότι «1. Η τακτική και απρόσκοπη επικοινωνία του κρατουμένου με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον αποσκοπεί στην ομαλή διαβίωσή του στο κατάστημα και την ταχύτερη προσαρμογή του στην κοινωνική ζωή μετά την απόλυσή του». Από τις παραπάνω διατάξεις (οι οποίες δεν τροποποιήθηκαν με το Ν 4274/2014) προκύπτει ότι το γενικό πλαίσιο συνηγορεί και ενδυναμώνει την επικοινωνία των κρατουμένων και δεν την αποκλείει.

iii. Στο άρθρο 7 («Υποχρεώσεις και περιορισμοί των δικαιωμάτων των κρατουμένων») ορίζονται τα εξής: «3. Τα μέτρα φύλαξης και εξασφάλισης της ομαλής λειτουργίας των καταστημάτων κράτησης δεν αποκλείουν την άσκηση των συνταγματικά κατοχυρωμένων ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων των κρατουμένων,

21. Για τα ουσιαστικά ζητήματα που προκύπτουν από τους υπάρχοντες Εσωτερικούς Κανονισμούς Λειτουργίας των καταστημάτων κράτησης βλ. Κοσμάτου Κ., Από τα δικαιώματα στις δυνατότητες: Μια νέα οπτική των δικαιωμάτων των κρατουμένων από τους Εσωτερικούς Κανονισμούς Λειτουργίας των Καταστημάτων Κράτησης», ΠοινΔικ 2006, 916 επ., Πανούση Γ., «Εξωτερικός» ή Εσωτερικός Κανονισμός Λειτουργίας Φυλακών; ΠοινΔικ 2003, 616 επ., Κουλούρη Ν., Εσωτερικός Κανονισμός Λειτουργίας Γενικών Καταστημάτων Κράτησης τύπου Α' και Β' (δικαστικών και κλειστών φυλακών): εντός, εκτός και επί τα αυτά, ΠοινΔικ 2003, 617 επ.

κατά την έννοια του άρθρου 4 του παρόντος. 4. Η εύρυθμη λειτουργία και η ασφάλεια του καταστήματος σε εξαιρετικές περιπτώσεις είναι δυνατόν να δικαιολογούν περιορισμούς στους όρους διαβίωσης, οι οποίοι καθορίζονται κατά περίπτωση με απόφαση του αρμόδιου δικαστικού λειτουργού». Η κατά τα παραπάνω γενική αρχή του Σωφρονιστικού Κώδικα φαίνεται να αξιολογεί ισάξια το δίπολο ασφάλεια-ελευθερία και κάνει ρητά αναφορά για περιορισμούς στους όρους διαβίωσης κρατουμένων για λόγους ασφαλείας μόνο σε «εξαιρετικές» περιπτώσεις. Είναι πρόδηλο ότι η παραπάνω αρχή δεν έχει καμία εφαρμογή στις περιπτώσεις κράτησης σε καταστήματα «τύπου Γ», καθώς η διετής κατ' ελάχιστο (έως και παντοτινή) παραμονή σε αυτά δεν μπορεί εννοιολογικά να ενταχθεί στο πλαίσιο του «κατεπείγοντος». Άλλωστε η περιστολή (ή εξαφάνιση) των δικαιωμάτων (εν δυνάμει) της συντριπτικής πλειοψηφίας των κρατουμένων δεν μπορεί να είναι η μόνη απόληξη της οργανωμένης κοινωνίας για την ασφάλεια στα καταστήματα κράτησης. Εξάλλου, ως μην λησμονούμε ότι η ιδιαίτερη θετική εμπειρία θεσμών κοινωνικής ενδυνάμωσης (όπως οι άδειες²²) επέφεραν ουσιαστικά αποτελέσματα αναφορικά με την εύρυθμη λειτουργία και κατ' επέκταση την ασφάλεια των καταστημάτων κράτησης: ενδεικτικά ο θεσμός των αδειών, πέρα από την ουσιαστική επαφή του κρατουμένου με το κοινωνικό περιβάλλον ως αρωγή στην ένταξή του, μείωσε αισθητά τις αποδράσεις των κρατουμένων.

iv. Βασική αρχή που διέπει το πειθαρχικό δίκαιο των κρατουμένων αποτελεί η (συνυφασμένη με το Κράτους Δικαίου) αρχή της νομιμότητας, η οποία αφορά τη σαφή νομοθετική πρόβλεψη αναφορικά με το είδος, τη διαδικασία και την επιβολή πειθαρχικής ποινής²³. Στην προκειμένη περίπτωση οι διατάξεις του Ν 4274/2014 επιβάλλουν ουσιαστικά (χωρίς να το ορίζουν βέβαια ρητά) ως (καλυμμένη) πειθαρχική ποινή τη μεταγωγή και παραμονή στα καταστήματα κράτησης «τύπου Γ», χωρίς να τυποποιούν με σαφήνεια το πειθαρχικό παράπτωμα (καθώς πρόκειται για αξιολογική προγνωστική κρίση) και χωρίς την τήρηση των εγγυήσεων που πρέπει να παρέχει κάθε πειθαρχική διαδικασία, με πρώτιστο το δικαίωμα του κρατουμένου να «ακουστεί» και να λάβει υπόψη του για την υπεράσπιση του όλα τα σχετικά στοιχεία. Ουσιαστικά δηλαδή εισάγεται μια ιδιαίτερα επαχθής πειθαρχική ποινή που κινείται εκτός των προβλεπομένων πειθαρχικών παραπτωμάτων και ποινών του Σωφρονιστικού Κώδικα (η μεταφορά και παραμονή του κρατουμένου σε κατάστημα «τύπου Γ») γίνεται χωρίς ουσιαστική πειθαρχική διαδικασία (καθώς εν προκειμένω η «παραγγελία μεταγωγής» του εισαγγελέα δεν λαμβάνει χώρα μετά από κλήση και ακρόαση του κρατουμένου).

Προσπαθώντας να αντιληφθούμε τη σημερινή ανάγκη που εξυπηρετεί η λειτουργία (και το πλαίσιο της) των καταστημάτων κράτησης «τύπου Γ» οφείλουμε να ξεκινήσουμε από την κατα-

22. Βλ. τις σχετικές επισημάνσεις για την επιτυχία του θεσμού από τον εισηγητή της πλειοψηφίας κατά την ψήφιση του Σωφρονιστικού Κώδικα, σε Πρακτικά Βουλής της συνεδρίασης της 1.9.1999, σελ. 1903, καθώς και την έρευνα των Μασούρη Γ./Κουτρούλη Γ., Χορήγηση τακτικής άδειας απουσίας σε ενήλικες άνδρες κρατουμένους στην Δικαστική Φυλακή Κορυδαλλού, Χρονικά 10, 1996, 69 επ.

23. Βλ. τα άρθρα 68 και 69 του Σωφρονιστικού Κώδικα, καθώς και σχετικές διατάξεις διεθνών κειμένων σε Πιτσέλα Α., Διεθνή κείμενα σωφρονιστικής πολιτικής, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003. Για τις γενικές αρχές του πειθαρχικού δικαίου των κρατουμένων και την εν γένει διαδικασία βλ. αναλυτικά Δημόπουλου Χ., Η μεταχείριση των επικίνδυνων κρατουμένων, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2004, σελ. 388 επ.

γεγραμμένη βούληση του νομοθέτη. Στην Εισηγητική Έκθεση του πρόσφατου Ν 4274/2014 αναφέρονται τα εξής: «Με το προτεινόμενο σχέδιο νόμου επιχειρούνται, καταρχάς, μεταρρυθμίσεις και βελτιώσεις στο ποινικό και σωφρονιστικό δίκαιο. Στατιστικά στοιχεία και επιστημονικές μελέτες επιβεβαιώνουν αυτό που αποτελεί κοινό τόπο στις καθημερινές αναπαραστάσεις του εγκλήματος, ότι δηλαδή τα τελευταία χρόνια η εγκληματικότητα στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται όχι μόνο από ποσοτική αύξηση αλλά κυρίως από ποιοτική μεταβολή, συνιστάμενη στη διάπραξη εγκλημάτων που χαρακτηρίζονται από εγγενή βιαιότητα ή/και διάχυτη επικινδυνότητα που απειλεί ευθέως τη δημόσια τάξη και ασφάλεια. Η τάση αυτή έχει καταγραφεί με σαφήνεια τα τελευταία χρόνια τόσο σε επίπεδο ουσιαστικού ποινικού δικαίου –μέσω της τυποποίησης νέων εγκλημάτων ή θεσμοθέτησης επιβαρυντικών περιστάσεων σε ήδη υπάρχοντα, της αυστηροποίησης των επαπειλούμενων ποινών, κ.λπ.– όσο και σε επίπεδο δικαστηριακής πρακτικής –μέσω της αύξησης των προσωρινών κρατήσεων, κ.λπ. Η παραπάνω κατάσταση δεν μπορεί παρά να επηρεάζει ευθέως και να αντανakλά τόσο στον αριθμό του έγκλειστου πληθυσμού όσο και στα ποιοτικά του χαρακτηριστικά...».

Οι παραπάνω θέσεις ωστόσο έχουν αντίλογο. Η πρώτη παραδοχή για την αύξηση της εγκληματικότητας τεκμηριώνεται σε εσφαλμένη προϋπόθεση: η αυστηροποίηση του νομοθέτη και των ποινικών δικαστηρίων δεν αποτελούν κριτήρια που εξηγούν το αποτέλεσμα των αυξητικών τάσεων της εγκληματικότητας, αλλά μάλλον συνιστά ουσιαστική συμβολή στη γενικότερη τάση τιμωρητικότητας²⁴ που επικρατεί στη χώρα μας τα τελευταία χρόνια. Περαιτέρω, σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία εγκληματικότητας του Αρχηγείου της Ελληνικής Αστυνομίας, διαπιστώνεται η μεγάλη μείωση που καταγράφεται στους βασικούς δείκτες εγκληματικότητας τα τελευταία έτη²⁵. Από τα παραπάνω συνάγεται ότι ούτε η ιστορική συγκυρία επέβαλε την άμεση αντιμετώπιση ενός φαινομένου που βρισκόταν σε έξαρση ή τη διαχείριση έντονης κρίσης στα σωφρονιστικά καταστήματα. Αντίθετα η ανάγκη που θα έπρεπε να καλυφθεί άμεσα έχει σχέση με τον εξανθρωπισμό των ελληνικών σωφρονιστικών καταστημάτων με αιχμή του δόρατος την αντιμετώπιση του υπερπληθυσμού των κρατουμένων²⁶, για τα οποία ανελλιπώς καταδικάζεται η χώρα μας τα τε-

λευταία χρόνια από το ΕΔΔΑ για παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ κρίνοντας τις συνθήκες κράτησης ως «απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση»²⁷.

Εν κατακλείδι: Τα καταστήματα κράτησης «τύπου Γ'», όπως προσδιορίστηκαν στις διατάξεις του Ν 4274/2014, φέρνουν ένα νέο μοντέλο σωφρονιστικής πολιτικής στη χώρα μας, εντελώς διαφορετικό από αυτό που ήδη γνωρίζουμε: αφαίρεση δικαιωμάτων και ουσιώδης και έντονη βλαπτική μεταβολή των (ήδη άσχημων) συνθηκών κράτησης²⁸ της (εν δυνάμει) πλειοψηφίας των κρατουμένων στη χώρα μας, ακόμα και υποδικών, με θεσμικό έλλειμμα που παράγεται μέσα από αξιολογικές κρίσεις υπό ασαφείς και αόριστους όρους και προϋποθέσεις, για χρονικό διάστημα που μπορεί να σηματοδοτεί ακόμα και το τέλος της ποινης των κρατουμένων. Διαβάζουμε στην Αιτιολογική Έκθεση του Σχεδίου του Σωφρονιστικού Κώδικα (Ν 2776/1999): «Στο σχέδιο του Σωφρονιστικού Κώδικα που υποβάλλεται, η "φυλακή" –οποια μορφή της– αντιμετωπίζεται αποκλειστικά και μόνον ως τόπος έκτισης της ποινής που επιβλήθηκε, με το σκεπτικό ότι ο περιορισμός της ελευθερίας είναι ο σκοπός στον οποίο εξαντλείται η επιβολή μιας ποινής κατά της ελευθερίας». Μετά από δεκαπέντε χρόνια ο Σωφρονιστικός Κώδικας φαίνεται να ξαναγράφεται²⁹, αυτή τη φορά όμως με άλλες προτεραιότητες και στοχεύσεις: στο στόχαστρο μπαίνουν τα δικαιώματα των κρατουμένων.

images/pdf/aithsies_ektheseis/2011/EKTHESI_EEDA_2011.pdf. Βλ. επίσης την κατ' επανάληψη κριτική θέση που εκφράζει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (ΕΠΒ), η οποία εξέδωσε το 2011 κατά της χώρας μας «δημόσια δήλωση για σταθερή επιδείνωση των συνθηκών διαβίωσης και μεταχείρισης των κρατουμένων κατά την τελευταία δεκαετία». Βλ. τέλος Εκθέσεις Αυτοψίας και Πορίσματα του Συνηγόρου του Πολίτη για τον υπερπληθυσμό στα ελληνικά καταστήματα κράτησης σε *Καρύδη Β./Φυτράκη Ε.* (επιμ.), Ποινικός εγκλεισμός και δικαιώματα. Η οπτική του Συνηγόρου του Πολίτη, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2011.

24. Βλ. σχετικά Ζαραφωνίτου Χ., Τιμωρητικότητα, Σύγχρονες τάσεις, διαστάσεις και εγκληματολογικοί προβληματισμοί, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2008, σελ. 63-64.
25. Βλ. σχετικά από την ιστοσελίδα της Ελληνικής Αστυνομίας το από 14.5.2014 Δελτίο Τύπου για το α' τετράμηνο του 2014 (σε http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&lang=..&perform=view&id=40939&Itemid=1302&lang=..), το από 14.2.2014 Δελτίο Τύπου για το έτος 2013 (σε http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&lang=..&perform=view&id=37630&Itemid=1240&lang=..), το από 13.2.2013 Δελτίο Τύπου για το έτος 2012 (σε http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&lang=..&perform=view&id=24766&Itemid=1058&lang=..).
26. Βλ. αναλυτική αναφορά στην Ετήσια Έκθεση της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Αθήνα, Εθνικό Τυπογραφείο 2011, η οποία δημοσιεύεται στην ιστοσελίδα <http://www.nchr.gr/>

27. Βλ. αποφάσεις του ΕΔΔΑ σε βάρος της Ελλάδας, στην ιστοσελίδα του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, σε http://www.nsk.gov.gr/webnsk/search_edad.jsp. Πρβλ. επίσης ΜΠλημΗγουμ 682/2012 ΠοινΔικ 2013, 193, με παρατηρήσεις *Κοσμάτου Κ.*, ό.π., σελ. 194 επ. Σημειώνεται ότι η συνεχιζόμενη αυτή κατάσταση οδήγησε την Επιτροπή Πρόληψης των Βασανιστηρίων σε «Δημόσια Δήλωση» κατά της χώρας μας στις 15 Μαρτίου του 2011 (όπως προβλέπεται στο άρθρο 10 παρ. 2 της Σύμβασης), η οποία έχει ενεργοποιηθεί μέχρι σήμερα μόνο τέσσερις φορές στην ιστορία της ΕΠΒ, μια φορά για την Τουρκία (1992), και τρεις φορές για την Τσετσενία της Ρωσικής Ομοσπονδίας (2001, 2003, και 2007).
28. Βλ. *Πανούση Γ.*, Φυλακές υψίστης ασφαλείας: ο σωφρονισμός έγινε αφανισμός, σε <http://tvxs.gr/news/ellada/fylakes-ypsistis-asfaleias-oso-sophonismos-egine-afanismos-kratoumenon>
29. Πάντως όχι με βάση το «νέο» Σχέδιο του Σωφρονιστικού Κώδικα που υποβλήθηκε από την ειδική νομοπαρασκευαστική επιτροπή και δόθηκε ήδη από το 2012 για δημόσια διαβούλευση, βλ. σχετικά http://www.opengov.gr/ministryofjustice/wp-content/uploads/downloads/2012/11/SVFRONISTIKOS-KWDIKAS_SN.pdf, <http://www.opengov.gr/ministryofjustice/wp-content/uploads/downloads/2012/11/sxedio-eisigitikis-ekthesis.pdf>, βλ. *Συκιάτου Α.*, Το Σχέδιο του νέου Σωφρονιστικού Κώδικα, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2013.